

Eindverslag Voucheronderzoek 'Weerbaarheid kinderen met een auditieve beperking'

Auteurs:
Daan Hermans, Jeanne Berkelmans, Eline Rikken en
Freke Bonder

**Koninklijke
Kentalis**

Als horen of communiceren niet vanzelfsprekend is

1. Achtergrond

Communicatieve en sociale vaardigheden zijn van groot belang om optimaal te kunnen participeren in de maatschappij. Zelfredzaamheid en weerbaarheid, dat wil zeggen, op kunnen komen voor jezelf, maken daar onderdeel van uit. Ondersteuning en stimulering van zelfredzaamheid en weerbaarheid zijn daarom speerpunten in onderwijs en zorg.

De ontwikkeling van de vaardigheden die kinderen nodig hebben om weerbaar te zijn start niet op een willekeurig moment in het leven van een kind, maar begint bij de geboorte. De directe omgeving van het kind speelt daarbij een essentiële rol. Om die reden wordt er ook binnen het Kentalis - Centrum voor Gezinsbegeleiding (Locatie Sint-Michielsgestel) aandacht besteed aan weerbaarheid. Dit Centrum voor Gezinsbegeleiding biedt zorg en ondersteuning aan jonge dove/slechthorende kinderen (vanaf het moment dat het hoorverlies is geconstateerd, veelal vlak na de geboorte) en hun ouders. In 2005 introduceerde Jeanne Berkelmans (behandelcoördinator) de zogenaamde 'Weerbaarheidkoffer' (Sagasser, 2002) binnen het Centrum voor Gezinsbegeleiding van voormalig Viataal.

De 'Weerbaarheidkoffer' is een themapakket voor opvoedingsondersteuning voor bijeenkomsten met ouders van kinderen van twee tot vier jaar. Het pakket ontwikkeld voor de algemene populatie en is daardoor onvoldoende specifiek uitgewerkt voor de doelgroep waarvoor deze binnen Kentalis wordt ingezet. De wens was dan ook vanuit Kentalis - Centrum voor Gezinsbegeleiding (Locatie Sint-Michielsgestel) de oudercursus daarop aan te passen en vervolgens op effectiviteit te toetsen. Daarnaast bestond de vraag om door middel van een literatuurstudie te bekijken in hoeverre de doelstelling, de inhoud, en de timing van de oudercursus gesteund worden door wetenschappelijke inzichten.

Het kennisteam Doof/Slechthorend van voormalig Viataal, nu onderdeel van Koninklijke Kentalis, heeft daarom in 2009 de opdracht aan Pontem gegeven tot de uitvoering van een zogenaamd voucheronderzoek in samenwerking met Kentalis - Centrum voor Gezinsbegeleiding (Locatie Sint-Michielsgestel), bestaande uit:

- een literatuurstudie naar weerbaarheid in het algemeen en weerbaarheid bij jonge dove/slechthorende kinderen.
- adviezen omtrent aanpassingen van de oudercursus.
- toetsen van het effect van deze oudercursus.

Het voucheronderzoek is uitgevoerd door Eline Rikken (Kentalis/ E&I Pontem), Daan Hermans (Kentalis/ E&I, Pontem), Freke Bonder (Kentalis/ E&I Pontem) en Jeanne Berkelmans (Kentalis - Centrum voor Gezinsbegeleiding (Locatie Sint-Michielsgestel)). In dit projectverslag zullen deze drie aspecten van het voucheronderzoek kort beschreven worden in termen van de opbrengsten.

2. Producten

2a. Literatuurstudie

Tussen juni 2009 en augustus 2011 is een literatuurstudie uitgevoerd naar weerbaarheid bij jonge dove/slechthorende kinderen. Op basis van deze literatuurstudie zijn twee verslagen geschreven. In een uitgebreid verslag is eerst een theoretisch kader gepresenteerd waarbinnen de ontwikkeling van weerbaarheid begrepen kan worden. Daarin zijn ook studies verwerkt die hebben laten zien wat de kernaspecten van weerbaarheid eigenlijk zijn (het zelfconcept, het begrijpen van de individualiteit van anderen, de sociale ontwikkeling, seksuele kennis en zelfstandigheid), hoe deze aspecten verworven worden, en welke factoren van invloed zijn op deze aspecten. Bij elk van de bovenstaande aspecten is vervolgens bekeken wat er op dit moment bekend is bij kinderen, adolescenten en volwassenen met een auditieve beperking. Dit deel van de literatuurstudie laat o.a. zien dat interventies ter stimulering van de sociaal-emotionele ontwikkeling, de seksuele kennis en de zelfstandigheid van kinderen wenselijk zijn. De literatuurstudie ondersteunt daarmee de doelstelling en de inhoud van de oudercursus die binnen Kentalis - Centrum voor Gezinsbegeleiding (Locatie Sint-Michielsgestel) aangeboden wordt.

Vervolgens is de effectiviteit van interventies besproken die gericht zijn op de stimulering van taal- en/of sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Deze bredere insteek was noodzakelijk omdat studies naar de effectiviteit van interventies die gericht zijn op weerbaarheid grotendeels ontbreken. Dit deel van de literatuurstudie laat zien dat interventies die bedoeld zijn om de cognitieve, sociale en emotionele ontwikkeling van kinderen te stimuleren het meest effectief zijn wanneer:

- (1) de interventies zo vroeg mogelijk starten,
- (2) zowel het kind als zijn directe omgeving actief betrokken zijn bij de interventies
- (3) de interventies gedurende een relatief lange periode uitgevoerd worden, en er na afloop van de interventie ondersteuning plaats blijft vinden.

Dit deel van de literatuurstudie impliceert niet alleen dat interventies ter bevordering van de weerbaarheid van dove kinderen zo vroeg mogelijk zouden moeten starten, maar ook

dat het wenselijk is dat interventies met betrekking tot de weerbaarheid gecontinueerd worden.

Naast het uitgebreide literatuurverslag, vooral bedoeld voor orthopedagogen en psychologen, zijn de kernbevindingen ook weergegeven in een verkort literatuurverslag. Dit verslag is vooral bedoeld voor gezinsbegeleiders. Beide verslagen zijn te downloaden op de Kentalis-website of verkrijgbaar bij Daan Hermans (d.hermans@kentalis.nl).

2b. Aanpassingen oudercursus

De oudercursus die door José Sagasser is ontwikkeld is bedoeld voor kinderen zonder auditieve beperking. Daarom werd het noodzakelijk geacht om enkele aanpassingen te doen aan de inhoud van de oudercursus. Het zijn vooral aanpassingen in de te bespreken praktische voorbeelden. Een wens van ouders is om nog extra tijd te besteden aan voorbeelden m.b.t. de seksuele ontwikkeling. Op dat punt maken ouders van kinderen met een auditieve beperking zich extra zorgen over de risico's.

Daarnaast is een vragenlijst ontwikkeld die aan het begin van de eerste ouderbijeenkomst afgenomen wordt. Deze vragenlijst is onderdeel van de oudercursus. Het doel van de vragenlijst is om te verhelderen hoe ouders tegen weerbaarheid aankijken en de antwoorden van de ouders vormen de basis voor de discussie met ouders over weerbaarheid. Een eerste versie van de vragenlijst is ontwikkeld in 2010. In deze vragenlijst werd aan ouders gevraagd 1) om aan te geven wat weerbaarheid in hun ogen precies is, 2) om aan te geven of zij al bezig waren met de weerbaarheid van hun kind (zo ja, hoe?; zo nee, waarom niet?), 3) of zij dachten dat weerbaarheid bij dove kinderen anders verloopt, en in hoeverre dit van hen als ouders andere opvoedingsstrategieën vraagt. Deze vragenlijst is door zeven ouders ingevuld aan het begin van de eerste bijeenkomst van de oudercursus. Hoewel de vragenlijst zeker zinvolle informatie opleverde, is er op basis van de literatuurstudie gekozen om een nieuwe vragenlijst te ontwikkelen. Deze vragenlijst zal in de toekomst ingezet worden als onderdeel van de cursus.

De oudercursus is ontwikkeld door Sagasser (2002). Voor het gebruik van deze koffer is het op dit moment niet mogelijk om deze direct te bestellen in één bestaande vorm. Voor gezinsbegeleidingsdiensten die gebruik willen maken van deze oudercursus is het raadzaam om contact op te nemen met Daan Hermans (d.hermans@kentalis.nl). Door de afdeling Kentalis/Expertise en Innovatie zal vervolgens gezorgd worden dat de aanpassingen aan de oudercursussen uitgevoerd zullen worden.

2c. Effectiviteit van de oudercursus

Om de effectiviteit van de oudercursus in kaart te brengen, is een tweede vragenlijst ontwikkeld. Deze vragenlijst is ingevuld door slechts vier ouders aan het einde van de tweede ouderbijeenkomst. Dit aantal ouders is vanzelfsprekend te klein om gefundeerde uitspraken te doen over de effectiviteit. De resultaten zullen dus descriptief besproken worden. De gemiddelde tevredenheid van de ouders was goed. Ouders gaven verder aan dat zij voldoende geleerd hadden, en dat zij de discussie met andere ouders nuttig vonden. Drie van de vier ouders gaven verder aan dat zij door het volgen van de oudercursus van plan waren om hun opvoedingsstrategieën deels te gaan aanpassen (bijvoorbeeld door op te treden wanneer hun kind bepaalde grenzen overschrijdt). Op de vraag hoe het Centrum voor Gezinsbegeleiding het beste aandacht kan geven aan weerbaarheid (meerdere antwoorden mogelijk) selecteerden drie ouders de oudercursus (informerende van ouders), twee ouders de peutergroepen (interventies met kinderen) en de thuisbegeleiding (praktische tips door gezinsbegeleiding thuis). De opzet van de cursus werd als goed ervaren. Ouders hadden iets meer behoefte aan praktische tips en een langere duur van de cursus. Op basis van deze eerste vragenlijst is een tweede vragenlijst ontwikkeld waarin een aantal extra vragen zijn toegevoegd. Deze vragenlijst zal nu standaard afgenomen, zodat de effectiviteit van de oudercursus op den duur beter in kaart gebracht kan worden.

3. Disseminatie

De producten die ontwikkeld zijn binnen het project zijn verkrijgbaar via Kentalis / Expertise en Innovatie (D.Hermans@kentalis.nl). De aanschaf van het product is 150 euro. Om medewerkers van Kentalis op hoogte te brengen van de producten die ontwikkeld zijn binnen het project zal 1) een posterpresentatie gehouden worden op de Kentalis – Kennisdag (doof/slechthorend), 2) in het voorjaar van 2012 een E&I (eten en informeren) over weerbaarheid georganiseerd worden, en zal een artikel geschreven worden voor Van Horen Zeggen.